

Рис. 2. Загальний вигляд балки Россоховата [2]

Проведене дослідження засвідчує, що балки як елементи флювіального рельєфу є вагомими об'єктами географічного краєзнавства. Їхнє комплексне вивчення сприяє поглибленню знань про локальні природні комплекси, має важливе освітньо-виховне значення та сприяє формуванню екологічної культури й патріотичного ставлення до природної спадщини. Географічне краєзнавство таким чином поєднує наукову та просвітницьку функції, виступаючи дієвим інструментом інтеграції науки й освіти.

Список використаних джерел та літератури:

1. Балка Балчанська URL: <https://surl.lt/vjtgfu> (дата звернення: 12.08.2025)
2. Балка Россохувата URL: <https://surli.cc/gvynzi> (дата звернення: 12.08.2025)
3. Левада О.В. Балчанська балка. *Енциклопедія Сучасної України* / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. URL: <https://esu.com.ua/article-40197> (дата звернення: 14.08.2025)

УДК 911.375:631.4

МІСЬКІ ҐРУНТИ ЯК ОБ'ЄКТ ГЕОГРАФІЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА

Яковенко О.І.

кандидат біологічних наук

*доцент кафедри екології, географії та природокористування,
старший науковий співробітник Мезинського НПП*

Іванова В.О., Кисіль Д.В., Дубова Ю.С.

здобувачі вищої освіти,

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

Ґрунт є одним із базових компонентів природного середовища, який безпосередньо впливає на умови життя, стан екосистем і якість навколишнього

середовища. В умовах урбанізації ґрунтовий покрив зазнає суттєвих трансформацій, що зумовлює появу особливого типу ґрунтів – урбаноземів або антропогенних міських ґрунтів.

Дослідження міських ґрунтів є важливою складовою сучасної географічної науки, зокрема ландшафтознавства, геоекології та краєзнавства. Вивчення цих ґрунтів у контексті географічного краєзнавства дає змогу розкрити особливості природно-антропогенних процесів у межах міського середовища, а також сприяє формуванню екологічної культури населення і збереженню локальної природної спадщини.

Географічне краєзнавство як науковий напрям вивчає територіальні особливості природи, населення, господарства та культури певних регіонів. У межах цього підходу міський простір розглядається як цілісна геосистема, що поєднує природні, соціальні й техногенні елементи.

Ґрунти міста – це один із ключових об’єктів краєзнавчих досліджень, оскільки вони не лише зберігають інформацію про природну основу території, але й відображають історію її господарського освоєння, ступінь антропогенного навантаження та екологічні зміни.

Таким чином, аналіз міських ґрунтів у краєзнавчому контексті сприяє інтеграції природничих і гуманітарних аспектів дослідження урбанізованих територій.

Міські ґрунти відрізняються від природних як за морфологічними, так і за хімічними характеристиками. Їхня структура формується під впливом таких чинників: ехногенне порушення ґрунтового профілю внаслідок будівництва, планування територій, прокладання комунікацій; засолення і забруднення важкими металами, нафтопродуктами, побутовими відходами; ущільнення ґрунтів у місцях інтенсивного пішохідного чи транспортного навантаження; зміна гідрологічного режиму внаслідок урбаністичного поверхневого стоку; вплив зелених насаджень і мікроекосистем міських парків, скверів, кладовищ тощо.

Міські ґрунти зберігають відомості про минулі етапи розвитку міста. Це дає підстави розглядати міські ґрунти не лише як природно-техногенний компонент, а й як історико-географічний архів території.

Вивчення міських ґрунтів у системі краєзнавства має кілька напрямів:

✓ Освітньо-пізнавальний – використання дослідження ґрунтів у шкільному та позашкільному навчанні, під час проведення екскурсій, польових практик. Це допомагає формувати у молоді уявлення про природні умови рідного краю, екологічні проблеми та шляхи їх подолання.

✓ Науково-дослідницький – аналіз трансформації ґрунтового покриву міста, визначення рівня забруднення, екологічного стану зелених зон, виявлення потенційно небезпечних ділянок.

✓ Культурно-історичний – розгляд міських ґрунтів як частини історичного ландшафту. Наприклад, у старих частинах Чернігова чи Києва ґрунти фіксують культурні шари різних епох, що мають археологічну цінність.

✓ Еколого-просвітницький – залучення громадськості до моніторингу

стану міських екосистем, популяризація знань про «екологію під ногами» як важливої складової комфортного міського життя.

Для дослідження міських ґрунтів у краєзнавчому аспекті використовуються комплексні методи: польові спостереження (відбір проб, опис профілю, фіксація місцевих умов); картографічні методи (створення тематичних карт і схем забруднення, зонування ґрунтів за типами використання); геохімічні аналізи (визначення вмісту металів, органічних речовин, рН, гумусу); порівняльно-історичний аналіз (зіставлення сучасних даних із архівними матеріалами, старими планами міста, описами природних умов); геоінформаційні технології (ГІС) для моделювання просторової структури міських ландшафтів.

Використання таких методів дозволяє створювати детальні «ґрунтові портрети» міських районів, які можна інтегрувати у краєзнавчі атласи або туристично-освітні маршрути.

У краєзнавчому контексті міські ґрунти виконують кілька важливих функцій: виступають індикатором екологічного стану міського середовища; відображають етапи історичного розвитку території; є об'єктом природоохоронних заходів, оскільки сприяють підтриманню біорізноманіття у межах міста; формують основу для екологічної освіти і виховання населення.

Таким чином, вивчення міських ґрунтів дозволяє об'єднати локальну природничу інформацію з історико-культурними знаннями, що є характерною рисою географічного краєзнавства.

Міські ґрунти – це не лише техногенно змінені компоненти урбанізованого середовища, а й цінний об'єкт географічного краєзнавства, який поєднує природничі, екологічні та історико-культурні аспекти. Їх дослідження сприяє комплексному розумінню розвитку міських ландшафтів, підвищенню екологічної свідомості населення та збереженню природної спадщини міст.

Включення теми міських ґрунтів до краєзнавчих програм і освітніх практик є перспективним напрямом розвитку сучасної географічної освіти та регіональних досліджень в Україні.

УДК 911.5:911.3(477.51)

ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ СЕЛИТЕБНИХ ЛАНДШАФТІВ МЕЗИНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ

*Яковенко О.І., кандидат біологічних наук
доцент кафедри екології, географії та природокористування,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка,
старший науковий співробітник Мезинського НПП*

Мезинський національний природний парк (Мезинський НПП) – один із найцінніших природних та культурно-історичних комплексів Лівобережного Полісся. Розташований у північно-східній частині Чернігівської області, у межах